

FTAXP 18.41.51

Г.Р. Анабек¹

*¹Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті
(Алматы, Қазақстан)*

ҚАЗАҚТЫҢ ДӘСТҮРЛІ МУЗЫКА ӨНЕРІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ОТАНСҮЙГІШТІК ҚАСИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация

Мақалада дәстүрлі музыка негізінде студенттердің отансүйгіштік қасиеттерін қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Жаһандану кезеңінде болып жатқан қазіргі өзгерістерді ескере отырып, өз халқының ұлттық, мәдени-тарихи құндылықтарын игерту - біздің басты мақсатымыз екендігі айтылады. Осы қойылған мақсат жүзеге асқанда ғана жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына дарытқан парасатты тұлғаны тәрбиелеуге болатындығына ерекше мән беріледі. Осыған орай, студент жастардың бойында отансүйгіштік қасиеттерді қалыптастырудың теориялық моделі жасалынып, оқырмандар назарына ұсынылды.

Кілт сөздер: қазақтың дәстүрлі музыка өнері, студенттердің отансүйгіштік тәрбиесі

G.R. Anabek¹

*¹Kazakh state women pedagogical university
(Almaty, Kazakhstan)*

FORMATION OF PATRIOTIC FEELING OF STUDENTS THROUGH KAZAKH TRADITIONAL MUSICAL ART

Annotation

This article deals with the problem of patriotic education of students on the basis of traditional music. It was determined that our main goal is to study national, cultural and historical values, taking into account today's changes in the process of globalization. When we reach this goal, we can bring up a sensible generation. In this regard, a theoretical model for the formation of patriotic feelings of students, proposed to the attention of the reader, was developed.

Key words: traditional Kazakh musical art, patriotic education of students

Г.Р. Анабек¹

¹Казахский государственный женский педагогический университет
(Алматы, Казахстан)

ФОРМИРОВАНИЕ ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЧУВСТВ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ КАЗАХСКОЕ ТРАДИЦИОННОЕ МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСКУССТВО

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема патриотического воспитания студентов на основе традиционной музыки. Было определено, что наша главная цель - изучить национальные, культурные и исторические ценности, учитывая сегодняшние изменения в процессе глобализации. Когда мы достигнем этой цели, мы можем воспитать здоровомыслящее поколение. В связи с этим была разработана теоретическая модель формирования патриотических чувств студентов, предлагаемая вниманию читателя.

Ключевые слова: традиционное казахское музыкальное искусство, патриотическое воспитание студентов

Бүгінгі жаһандану заманында Қазақстан жастарын отансүйгіштік рухта тәрбиелеу Елбасымыздың жолдауындағы дамыған отыз елдің қатарына кіру туралы мақсат-арманнан және еліміздің елдігін сақтап қалу қажеттілігінен туындап отыр. Қазіргі таңда біз өмір сүріп жатқан қоғамда адамгершілік бастамасының рөлі күннен-күнге артуда, әрбір адамның адамгершілік бейнесіне, мінез-құлқына қойылатын талап та күшейе түсуде.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев биылғы жылғы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «Туған жер» бағдарламасын қолға алуды ұсынды. «Туған жерге, оның мәдениеті мен салт-дәстүрлеріне айрықша іңкәрлікпен атсалысу – шынайы патриотизмнің маңызды көріністерінің бірі. Бұл кез келген халықты әншейін біріге салған қауым емес, шын мәніндегі ұлт ететін мәдени-генетикалық кодының негізі» [1], - деп атап айтты.

Студенттердің отансүйгіштік қасиеттерін қалыптастыру әртүрлі құралдар арқылы, соның ішінде, музыка өнері арқылы жүзеге асырылады, сондықтан да ол күрделі қоғамдық қатынастарды түсінуді жеңілдетеді.

Музыканың жоғарғы мақсатын В.А.Сухомлинский айтып өткен: «Музыкалық тәрбие – музыкантты тәрбиелеу емес, ең алдымен, адамды тәрбиелеу» [2].

Қандай бір халықтың ұлттық дүниетанымының мол мұрасын толық зерттемей және оны күнделікті оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланбай, жан-жақты жетілген ұлтжанды студенттерді тәрбиелеу мүмкін емес. Балаға білім мен тәрбие беру барысында, біріншіден,

бүгінгі өркениетті дүниеде болып жатқан өзгерістерді ескеріп отыру қажет. Екіншіден, өз халқының ұлттық, мәдени-тарихи құндылықтарын игеру басты мақсат болуы тиіс. Міне, осы міндеттер жүзеге асқанда ғана жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген парасатты тұлға болып шығады.

Музыка өнерінің ерекшелігі сөз бен тіл жеткізіп айта алмайтын, адамның жан дүниесіндегі құбылыстарды, сезімді дыбыс арқылы беруге мүмкіндік тудыруында. Сондықтан қазақ дәстүрлі музыка өнерінің тек қана музыкалық бітіміне назар аударып қоймай, оның тарихи тамырына ден қойып, халықтың қатпарлы өмір жолынан шертетін сырларына да үңілген абзал. «Егер белгілі бір елдің ахуалын білгің келсе, сол ел адамдарының жөн-жобасын танығың келсе, алдымен әніне құлақ түр» [3], - деп Қытайдың атақты ойшылы Конфуций ән құдіреті жайында ұлағатты сөз қалдырған.

Дәстүрлі музыкада сол халықтың тарихы, тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі, мәдениеті бейнеленеді. Сондықтан дәстүрлі музыка - тұлғаның бойында эмоционалды, шығармашылық, эстетикалық, адамгершілік, отансүйгіштік қасиеттерін дамытатын үлкен фактор екендігі анық.

Отансүйгіштік тәрбие мәселесі өзекті және әрі қарай зерттеуді талап етеді, себебі қазіргі таңда жас ұрпақтың, оның ішінде студенттердің нағыз адамгершілік қасиеттері мен сезімдерін дамыту міндеті өте маңызды рөлге ие болып отыр десек қателеспейміз.

Осыларды ескере отырып, отансүйгіштік сезімді қалыптастыратын негізгі компоненттерді қарастыруды жөн көрдік.

Кесте 1.

С.Торайғыров халық музыкасының жас ұрпақтың тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудағы рөлін жоғары бағалады. Оның ойынша, халық әні халықтың жанын, тарихын, мұң-мұқтажын, ерлік оқиғаларын анағұрлым анық түсінуге мүмкіндік береді. Ол халықтың жанын музыкасыз, әнсіз, бисіз жаңарту мүмкін емес деді.

Қазақ халық музыкасының тәлім-тәрбиелік мәні туралы С.Қалиев: «Қазақтың тұрмыс-салтымен байланысты айтылатын өлеңдерінде мақал-мәтел мен шешендік сөздерде, лиро-эпостық жырларда, ақын айтысы мен олардың толғау, терме өлеңдерде көзделетін мақсат, біріншіден, ас пен тойды қызықты ету, халықтың көңілін көтеру болса, екіншіден, адамның көңіл-күйіне сөз өнерінің күдіретті күшімен әсер етіп, жүрек тебіренісін туғызу, үшіншіден, жиынға қатысушы үлкен-кішінің бәріне ақыл-нақыл айту, ой салу, тәлім-тәрбие беру көздеген» [4], - деген пікір білдірген.

Халық әндері халықтың адами-эстетикалық көзқарасын, әсемдік жөніндегі түсінігін білдірумен бірге, ұлттық отансүйгіштіктің жоғары болғанын көрсетеді және жеткіншектерді осындай сезімге, ұлттық намысқа тәрбиелейді. Олар өзінің қарапайымдылығымен, әуезділігімен, көркемдігімен, шынайылығымен, поэтикалық әсерлілігімен, терең мазмұндылығымен үлкен-кішінің жүрегінен орын алады.

Осы ретте мына мысалды айтқым келеді. 1941 жылы Алматыда ұйымдастырылған 100-ші бригаданың зеңбірек командирі «Жас қазақ» дейтін телевизиялық хабарға қатысып, шайқас кезіндегі бір эпизодты былайша баяндайды: «Алғы шепте жаумен аңдысып жатқан кезіміз. Кенет репродуктордан Күләш Байсейітованың орындауында «Гәкку» әні құлағымызға жетті. Не болғанымызды білмедік, көзімізден жас парлай берді. Қарсымызда аңдысып жатқан фашистерге деген кекті ызамыз тағы да неше есе арта түскендей болды. Енді біржола тас-түйін болып, қатуланып алып жауға лап бердік» [5], - деген екен. Яғни, әннің күдіреттілігі сонша, дәрменсіз халықтың жай-күйінен хабардар, Отанын қалай да жауға бермей сақтап қаламыз деген жауынгер батырлар одан сайын қайраттана түсіп, жігерлерін жиып, жауға лап берген.

Қазақ халқының дәстүрлі музыка өнерінде студент жастарды отансүйгіштікке тәрбиелеуде айтыс өнері айрықша қызмет атқарады. Себебі айтыста күнделікті тұрмыста ұшырасатын әлеуметтік жағдайлар, табиғат көріністері, батырлардың ерліктері, бай-сұлтанардың зұлымдықтары, өмірдің ащы шындығы, қарапайым халықтың зары ерекше ұтқырлықпен, теңеулермен, нақыл сөздермен жеткізіледі.

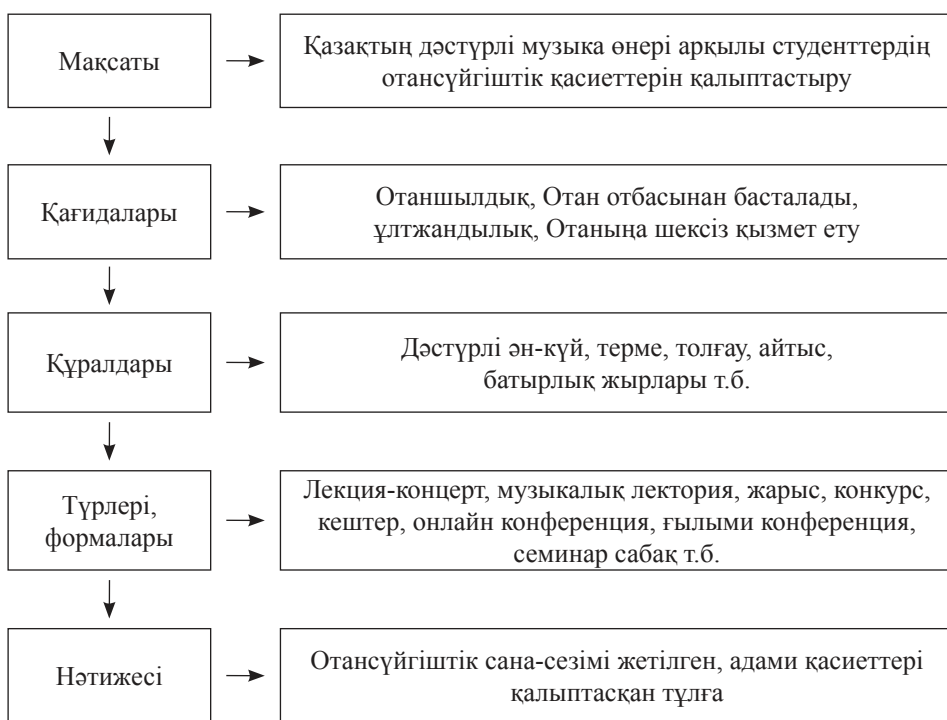
Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «IT-білімді, қаржылық

сауаттылықты қалыптастыруға, ұлтжандылықты дамытуға баса көңіл бөлу керек» - деген сөзін алға тарта отырып, отансүйгіштік қасиеттері қалыптасқан студент тұлғасы қандай болу керек деген сұраққа жауап берелік.

Бүгінгі Қазақстан жағдайындағы ұлттық отансүйгіштіктің басты көрінісі – қазақтың ана тілінде сөйлеуі, ұлттық мінез, жүріс-тұрыс қалыптастыру, ұлттық мәдениетті бәрінен жоғары тұту және т.б. Осылардың ең бастысы – өз ұлтын мақтан ету, басқа ұлт өкілдеріне жақсы жақтарымен танылу, өзгелерді жатырқамау.

Елбасымыз қашан да еліміздің болашағы жастардың қолында екенін айтып, қолдап келеді. Сондай-ақ ол: «Мен бүгінгі замандастарымыздың жетістіктерінің тарихына да назар аударуды ұсынамын. Бұл идеяны «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы арқылы іске асырған жөн» [1], - деп атап өтті. Яғни, бұл қазіргі студент жастарға үлкен стимул деп ойлаймын. Елі үшін еңбек етсе, еңбегі еленбей қоймайтыны анық.

Ойымызды нақтылай отырып, қазақтың дәстүрлі музыка өнері арқылы студенттердің отансүйгіштік қасиеттерін қалыптастырудың теориялық моделін ұсынамыз. Ол мақсаты, қағидалары, құралдары, формалары және нәтижесінен тұрады.

Кесте 2.

Студенттерге жан-жақты дұрыс тәлім-тәрбие беріп, білікті азамат етіп қалыптастыру үшін дәстүрлі музыка өнерін барынша насихаттауымыз керек. Ұлттық өнердің киелі жақтарын оқу орындарында кеңінен қолданса, біз ұрпақ тәрбиесінде тек жетістіктерге жетеміз. Өйткені, қазақтың дәстүрлі музыка өнері шебер сөйлеумен қатар, тапқырлыққа, білімділікке, адамгершілікке, отансүйгіштікке тәрбиелейді. Студенттердің ой-өрісін кеңейтіп, рухани дүниесін, эстетикалық сезімін байытады.

Жоғарыдағы кестеде отансүйгіштік қасиеттерді қалыптастырудың жолдары берілсе, келесі кестеде нағыз отансүйгіш тұлғаның бойындағы асыл қасиеттерді көрсетеміз.

Кесте 3. Отансүйгіштік қасиеттері қалыптасқан студент тұлғасының моделі

Қазақ елі ел болғалы сан ғасырлар бойы елдігін сақтап қалу үшін қаншама күрес, соғыс, тар жол, тайғақ кешулерді бастан өткерді, қайғылы да қасіретті жылдарды бастан кешіріп, талай батыр бабаларымыз сол жолдарда қаза тапты. Сондағы ата-бабаларымыздың алыстан бұлдырап елестей болып көрінген асыл армандары, игі тілектері – елдігімізді сақтап, егемендігімізге қол жеткізу еді. Ежелгі ата-бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, сыбызғы-сырнаының үні, асқақтата салған әсем әні, лирикаға толы ғашықтық жырлары,

шешендік сөз, айтыс өлендері мен ержүрек бабаларымыз туралы тарихи дастандар ғасырлар бойы өз ұрпағын өнегелі де өнерлі, арды жоғары қойған намысты азамат етіп тәриелеп келгені тарихи шындық. Ендеше, тәуелсіздік туы желбіреген егеменді еліміздің отансүйгіш ұрпағын тәрбиелеуде студенттердің бойына ізеттілік, қайырымдылық, мейірімділік, әдептілік, елін, жерін, Отанын сүю секілді ең асыл қасиеттерді бойына сіңіруде осы ата-бабаларымыздың салт-дәстүрін, тарихи байлығымызды, дәстүрлі өнерімізді негізге алсақ, нұр үстіне нұр болады деп ойлаймыз.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
2. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям/ Изб. пед соч. В 3-х т. – Москва, 1985. – с. 247
3. Конфуций даналығы. Даналық дәрістері/ авт. Мырзагелді Кемел. – Астана: Аударма, 2002. – 56 б.
4. Қалиев С. XV-XIX ғасырлар ақын-жырауларының поэзиясындағы педагогикалық ой-пікірлер. – Алматы: Рауан, 1990. – 184 б.
5. Нұғман Ә. Қазақтың әншілік дәстүрі. – Алматы: Арыс, 2009. – 221 б.

References:

1. Nazarbaev N.A. *Bolashaqqa bagdar: ruhani zhangyru.* – Astana, **2017.** (*In Kazakh*)
2. Suhomlinskij V.A. *Serdce otdaju detjam/ Izb. ped soch.* V 3-h t. – Moskva, **1985.** – s. 247. (*In Russ*)
3. *Konfucij danalygy. Danalyq daristeri/* avt. Myrzageldi Kemel. – Astana: Audarma, **2002,** – 56 b. (*In Kazakh*)
4. Qaliev S. *XV-XIX gasyrlar aqyn-zhyraularynyn pojezijasynadaqy pedagogikalyq oj-pikirler.* Almaty, Rauan. **1990.** (*In Kazakh*)
5. Nugman A. *Qazaqtyn anshilik dasturi.* – Almaty: Arys, **2009.** – 221 b. (*In Kazakh*)